

9. Календарь Черниговской губернии на 1902 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1901. – 230 с.
10. Календарь Черниговской губернии на 1904 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1903. – 287 с.
11. Календарь Черниговской губернии на 1905 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1904. – 338 с.
12. Календарь Черниговской губернии на 1906 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1906. – 281 с.
13. Календарь Черниговской губернии на 1907 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1907. – 297 с.
14. Календарь Черниговской губернии на 1908 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1908. – 320 с.
15. Календарь Черниговской губернии на 1909 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1909. – 331 с.
16. Календарь Черниговской губернии на 1911 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1910. – 376 с.
17. Календарь Черниговской губернии на 1912 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1911. – 385 с.
18. Календарь Черниговской губернии на 1913 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1912. – 407 с.
19. Календарь Черниговской губернии на 1915 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1914. – 462 с.
20. Энциклопедический словарь / Под ред. И. Е. Андреевского, К. К. Арсеньева, Ф. Ф. Петрушевского; Изд. Ф. А. Брокгауз [Лейпциг], И. А. Ефрон [Санкт-Петербург]. — СПб.: Семеновская Типо-Литография И. А. Ефрона, 1901. — Т. XXXII (63). – 480 с.
21. Підкова І. Довідник з історії України (А-Я) / І. Підкова, Р. Шуст. – Київ: Генеза, 2002. – 1135 с. – (2).
22. Учреждение судебных установлений 1864 г. // ПСЗРИ. – Собр. II, т. XXXIX, отд. II, № 41475
23. Черкасова Н. В. Формирование и развитие адвокатуры в России, (60 - 80 годы XIX в.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.01 "Теория и история государства и права" / Черкасова Надежда Васильевна – Москва, 1988. – 24 с.

Особливець С.С.

(наук. кер. – асист. Федоров І.О.)

*студентка III курсу факультету філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка*

ДИСИДЕНТСЬКИЙ ПРАВОЗАХИСНИЙ РУХ В СРСР ТА ЙОГО ЕТАПИ

Дисидентами вважають тих, хто не погоджується з чинною владою в країні, та виражає супротив у різних формах, підриваючи авторитет владної верхівки. Саме поняття «дисидент» латинського походження, що означає «незгодний». Українські дисиденти намагалися боротися з обмеженням національних та культурних свобод, бюрократичним устроєм в державному апараті та русифікаційними процесами.

Проблему дисидентського руху, зокрема, досліджували: Б. Захаров та Ю. Зайцев.

Дисидентський рух в Україні поділявся на декілька напрямів їх діяльності: правозахисний, національно-культурний, релігійний та самостійницький. Найбільш активним був рух самостійників, саме тому його найбільше переслідували. Представники цього руху прагнули державної незалежності для України. Яскравими представниками цього напрямку були юрист за фахом Л. Лук'яненко, поет В. Стус, журналіст В. Чорновіл, мистецтвознавець В. Горинь, історик В. Мороз, вчителька О. Мешко, психолог М. Горинь.

Національно-культурний рух ставив на меті відродження українських традицій, звичаїв. Наголошення духовній та культурній самобутності українців та становлення історичної справедливості. В першу чергу це відбилося на українській літературі. Цей період подарував нам плеяду талановитих письменників та поетів, котрі ввійшли в українську історію під назвою «Шістедесятники». Саме вони працювали на цій ниві та залишили багато літературних перлин та пам'яток історії. Представниками руху шістедесятників були: Василь Симоненко, Микола Вінграновський, Алла Горська, Іван Драч та багато інших. Вони боролися проти політики русифікації та відроджували українську культуру.

Одним з напрямлень в діяльності дисидентів був правозахисний рух. Який мав першочергову мету – це захист прав і свобод людини, які гарантувала радянська Конституція. Дисиденти не відстоювали права окремих груп людей, вони виступали на захист усіх громадян і не брали до уваги соціальне чи економічне становище. В першу чергу акцентували увагу на тому, що кожна людина має право сама обирати коло світоглядних інтересів та не боятися їх оприлюднити. Вони гарантували право людей на свободу слова, мирних зборів, друку, право на вільне листування, недоторканість особи. Найяскравішими представниками правозахисного руху були Л. Плющ, М. Маринович, С. Глузман, П. Григоренко.

До дисидентської правозахисної діяльності відносять:

- Розповсюдження забороненої періодики, буклетів, листівок, книг, брошур. В яких висвітлювалися факти, які суперечили конституційним правам громадян. Правозахисники займалися тим що, виявляли протиправні дії та фіксували їх. А вже потім з них складали хроніку подій. Та видавали у різних формах, наприклад брошури чи інформативного бюлетеня. Поширення даного виду літератури, було одним з головних завдань дисидентів, як борців за права і свободи.

- Також вони проводили правозахисні акції, публічні демонстрації. Але це було проводити складно, через жорсткий контроль та неприйняття суспільством. Тому подібні заходи відбувалися дуже рідко.

Правозахисний рух проходив в декілька етапів. Перший період це 1965-1972 роки, початок діяльності правозахисників, поштовхом до нього стала «хрущовська відлига». Цей період супроводжувався, неоднозначним ставленням суспільства до відкритих листів та ув'язненням його авторів. Яскравим прикладом, можна назвати, лист священників Миколи Ешлімана та Гліба Якуніна в 1965 році. Головною рисою періоду слала активізація вітчизняної інтелігенції та початок роботи над розробкою дисидентської літератури. Також почали надавати організовану допомогу політ'язням.

Другий період 1973-1975 роки, він характеризується кризою та водночас визнанням діяльності дисидентів за кордоном. Правозахисний рух в цей період зменшується, через ув'язнення активістів, та гоніння їх родин, постійні слідства та конфіскація майна. В цей час заарештовано У. Красина та П. Якіра. Але водночас засновано міжнародну організацію на підтримку даного руху.

Наступним етапом вважається Гельсінський, для нього характерним стало піднесення руху правозахисників. Почалась активна робота над обробкою інформації, в якій повідомлялось про порушення прав і свобод громадян. Та повідомлення про ці злочини країнам, котрі підписали Гельсінські угоди. В 1976 - 1981 роках було створено в Україні Гельсінську групу, що сприяло розвитку правозахисного руху.

Література:

1. Борисенко В.Й. Курс української історії : З найдавніших часів до ХХ століття : навч. посібник. / В.Й. Борисенко. — К. : Либідь, 1996. — 616с.
2. Довідник з історії України / За ред. І. Підкови і Р. Штуса. — К. : Генеза, 2002. — С. 211-212.
3. Кріль Н. Сузір'я яскравих зірок на тлі тотальної негоди / Н. Кріль // Дивослово. — 2005. — №5. — С.2-8.

4. Наєнко М. Історія українського літературознавства. [Текст] : підручник / М. К. Наєнко. – К. : Академія, 2001. — 360с.

5. Сверстюк Є. Шістдесятники і Захід // Сверстюк Є. Блудні сини України. – К. : Т-во «Знання» України, 1993. – С.23-33.

Пластун О. В.

(наук. кер. – асистент, Федоров І. О.)

*студент III курсу факультету філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету
імені О. П. Довженка*

ІСТОРІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ДИСИДЕНТСЬКОГО РУХУ

Дослідження опозиційного руху в Україні 1950 – 1980 рр. має важливе значення, оскільки це яскравий приклад прагнення українського народу до державної незалежності та протесту проти існуючої державно-політичної системи. Опозиційні групи, які виступали на противагу існуючому політичному режиму, мали на меті реалізацію громадянських та національних прав, а місцями – навіть змінити політичний устрій у країні. Ці організації поділялись на правозахисні, націоналістичні та релігійні. Крім того, ці групи можна поділити також за формою боротьби на легальні організації та підпільні. Вони мали свої відмінності в залежності від часу свого існування та політичної ситуації в країні [3].

У період правління М. Хрущова розпочався новий етап протистояння українського населення тогочасній системі. «Відлига» була викликана не лише особистим бажанням М. Хрущова, чи простим збігом обставин. Нагальних змін вимагало саме життя. Західний світ вступав у еру тотальної модернізації, пов'язаної з науково-технічною революцією. «Змагання двох систем» вимагало нових темпів, нових імпульсів у розвитку радянського суспільства, прискорення економічного поступу, підвищення життєвого стандарту. В інтересах самозбереження тоталітарної системи було проведено реформування певних її компонентів і структур, майже повної самоізоляції та духовної скутості [6, с. 457]

Серед дослідників поширені різні погляди стосовно назв основних напрямків дисидентського руху в Україні. Проте найбільш поширенішою точкою зору є поділ дисидентського руху на п'ять напрямків: український національний та загальнодемократичний рух, релігійний рух, рух за свободу пересування й рух за соціальні та економічні права [5, с. 29-54]. Що ж стосується українського національного руху, то від самого початку в ньому було дві течії: політична та культурницька, які згодом зумовили появу єдиного дисидентського руху – правозахисного. Політична – виникла на засадах ОУН – УПА і була поширена переважно на території Західної України. Цьому рухові протягом всього часу свого існування, а це 1950 – 1970 рр., був притаманний підпільний характер методів боротьби. Національно-визвольний рух політичного спрямування пройшов еволюцію від політичного до дисидентського руху (хоча учасники цієї течії не вважали себе дисидентами).

Культурницька – це рух за національні та культурні права українського народу – був поширений на всій території України, і був характерним для Миколаївщини. Культурницький рух, або так званий рух «шістдесятників», пройшов еволюцію від творчого інакомислення до дисидентства.

На кінець 1970 рр. в українському опозиційному русі виникла тенденція до поєднання з національним, усіх інших рухів [5, с. 28-29].

Національні ідеї мали й інше продовження на території півдня України. Пропагандистську діяльність вважали основною в діяльності підпільної української націоналістичної групи з 13 осіб (В. Савченко, В. Ришковенко, Ю. Покрасенко та ін.) [4], що виникла в м. Мелітополі Запорізької області. Лише в 1960 – 1961 рр. вона сім разів розповсюджувала антирадянські листівки, виготовлені за допомогою саморобного кліше [1, с. 119].

Прояви національно-визвольного руху були й на Одещині. Опозиційному рухові на Одещині присвячена детальна праця Ю. Зайцева «Одеса – південна «столиця» опозиційного